

התייחסות למרי והתנגדות מתוך המסמך:

כתב אשמה נגד הפשיסטים בעיר קובל

תרגום מרוסית: רחל בלינר

מספרת גברת פרוסיה אלקסיוב מחווה שלייד קובל:

"יום אחד כשעמדתי ליד הבקתה שלי, ראיתי שני גברים הולכים בדרך כשהם לבושים חולצות עם כתמי דם. ביקשתי מאחי (עכשיו הוא בצבא האדום) להביא אותם אלינו, וכך הוא עשה. הוא הכניס אותם הביתה, ואז כבר הייתי בטוחה שבאמת זה דם על חולצותיהם. אני לא הכרתי את הגברים, אבל אחי אמר לי שאחד מהם מוכר לו, היות והבחור לפני המלחמה עבד כצבע בקובל. וכך הם ישבו אצלנו ואכלו והצבע סיפר לנו סיפור מצמרר: "אנחנו" הוא סיפר, "היינו קברנים במכתש החול (בורות 1,2,3,4) ולשם היו מובלים תושבי קובל בקרונות ובמכוניות. הכריחו אותם להתפשט, אספו את דברי הערך שלהם ואחר כך ירו בהם. כמו עיני ראיתי איך ירו למוות במשפחתי כולה, באשתי ובשני ילדי הקטנים. הם בכו וצעקו "אבא, אבא'לה, לא עשינו שום דבר רע, למה הורגים אותנו?".

אני לא יכולתי לומר מילה, אבל ידעתי שגורלם יהיה כגורלי. וזה מה שקרה: אחרי שהפאשיסטים הרגו את הקבוצה האחרונה, ואנו 40 קברנים מילאנו את הבור באדמה, שמענו שהפאשיסטים מדברים ביניהם. אני מבין את השפה שלהם. הם דיברו על התוכניות שלהם לגבינו. עוד לא הספקנו להחליף מילה כשמענו פקודה "להתפשט". פשטנו את הבגדים ונעמדנו לאורך הבור. כשמענו ירי נפלנו לתוך הבור. מבפנים שמענו איך אחד מהמרצחים ציווה לשני לבדוק האם משהו נשאר בחיים ולחסל אותו. אבל הם (הרוצחים) כולם כבר היו שיכורים וזה שקיבל פקודה אמר: "אין צורך הם כבר התפגרו".

כאשר הם עזבו התחיל להחשיך. אני הרגשתי את עצמי ללא פגע והתחלתי לזחול מתחת לגוויות. ראיתי שעוד אחד זוחל וכך אנחנו נשארנו בחיים והגענו אליכם.

(העדה, גברת פרוסיה, ממשיכה: "האח שלי המליץ להם להימלט לפרטיזנים. הם הלכו לכיוון חוות נרבובסקה ומה קרה להם לאחר מכן אני לא יודעת".

קטעים מתוך עדות:

ינואר 25, שנת 1945. קטגור: בורודברו. עד ראיה: גבירצמן שרה חמובנה, שנת לידה 1921. יהודיה, ילידת כפר (שם לא ברור), מחוז לובלינסקי, נפת זמוטסקי.

... בשנת 1941 הגעתי לקובל מהעיר לבוב. ב-3 לחודש ספטמבר הגרמנים ארגנו מצוד אחר יהודי קובל. זה היה כבר בפעם השלישית. הם לכדו כ-1000 איש (גברים, נשים וילדים). אני לא יודעת לאן לקחו אותם. בחודש אוקטובר יצאה פקודה ולפיה כל הגברים נדרשו להסיר את כובעיהם בפני הגרמנים שפגשו ברחוב. ואחד שהעז לא לעשות זאת קיבל מכות רצח עד זוב-דם. גרמנים צעירים מהיטלר-יונד עקבו אחרי זה (ביצוע ההוראה). בסוף אוקטובר הביאו לקובל 11000 חיילים שבויים מהצבא האדום, שמו אותם במחנה ריכוז שברחוב ברסקייה (רח' ברסקה), גידרו את המחנה ואסרו על אנשים להתקרב אליו. את השבויים שלחו לעבודות פיזיות קשות ביותר. הרבה מהם מתו מקור, רעב ודיזנטריה. אלו שניצלו אך לא יכלו לעמוד על רגליהם ולעבוד פשוט הומתו בקת הרובה. הגרוע מכולם היה מפקח אחד בשם ברט. לאנשי קובל אסור היה לעזור לשבויים בצורה כלשהי. נערה אחת נתנה לחייל גוש לחם ושומר אחד ראה זאת והרג את הנערה במקום. כמות השבויים קטנה מיום ליום. בחודש דצמבר במחנה החלה מגיפת טיפוס וממנה מתו אנשים רבים.

... את גטו מס' 1 גידרו בגדר עשויה מקרשים בגובה 1.8 מטר מחודדים בקצה העליון. מעל הקרשים שמו עוד שתי שורות של תיל דוקרני. אם מישהו יצא מהגטו ללא ליווי, גרמנים הרגו אותו בו-במקום. כך נרצחה גברת ארמרניק יחד עם הבת שלה.

... כל עוד אחיה לא אשכח את אותו הערב. 1500 אנשים עם החפצים שלהם גורשו מהגטו ה-1 במשך ערב אחד. כולנו היינו בטוחים שהמוות שלנו לא רחוק. גרמנים עמדו ברחובות, צחקו והתלוצצו. קרוב לשעה 11 בערב

בגטו ה-2 כבר היו כ- 9000 אנשים, כולם עייפים עד מוות, סחוטים. נפלנו לשינה עם הבגדים. בשעה 2 בלילה שמענו צלילי מנועים של משאיות. אני קפצתי החוצה וראיתי את אנשי המשטרה בכל מקום: ברחוב לנין (וורשבסקה) - שרשרת של משטרה אוקראינית, בצד של הנהר ומסביב לגטו- אנשי גסטאפו (הכוונה כנראה לאנשי S.S.) וז'נדרמריה, גם בפנים הגטו היו הרבה אנשי גסטאפו, שהוציאו את האנשים מהבתים שלהם והעמידו אותם ברחוב. אסור היה לקחת שום דבר עמנו, רק קצת אוכל. **אני שמעתי שמוליכים אותנו ישר למוות ולא לקחתי כלום.** התחלתי לצלוח את הנהר בשחייה ועמי עוד שני אנשים. ירו בנו והרגו את אותם שני אנשים ואני חזרתי. ב- 2 ליוני הגרמנים התחילו לחסל את הגטו השני, והפעולה הזאת נמשכה שלושה ימים. בשלושת הימים האלו נרצחו 9000 אנשים, והגויות שלהם קבורות בבכוב. אנשים שנשארו בחיים לאחר הפעולה הראשונה מצאו את עצמם בתנאים קשים מאוד. אסור היה להביא אוכל לגטו (שלא חוסל) וגם כסף. לגברים גילחו את ראשם ואסרו עליהם לחבוש כובע במטרה שיסבלו ממכת שמש. **בערבים ארגנו מצוד, יצרו פאניקה מלאכותית. אנשים שלא הבינו מה שקורה היו קופצים מהמיטות ישר לרחוב, ושם ירו בהם.** כך היה עד ל-15 לאוגוסט 1942.

מתוך עדותה של גברת אפונסקיה:

(מדובר על התקופה שלאחר חיסול הגטאות, לקראת שיחרור קובל מהנאצים)

... יותר מאוחר אני הכרתי היטב את מנטל, קובל כולה זוכרת את מנטל עד היום. מנטל נסע באופנוע שלו ברחובות קובל וירה באנשים סתם, לפי רצונו. אז הבנתי, שבאמת יש לי גרעין של מזל, מזל לי ולבת שלי. בבית הסוהר מנטל רצח במו-ידיו את העצורים. לילה אחד מנטל התפרץ לאחד הבתים ורצח שם את כל האנשים מכיוון שהוא חשב שביניהם היתה משפחה יהודית שהאנשים הסתירו אותה. כדורי המקלע שלו חדרו דרך הקיר לדירה סמוכה והרגו שם אשה בהיריון, מכל אנשי המשפחה נשאר רק ילד אחד בן חמש. מנטל הביא את הילד אלינו לבית היתומים והשאיר אותו אצלנו. אבל כעבור כמה ימים מנטל חזר וציווה מאחת המטפלות לקחת את הילד וללכת אחריו לבית הסוהר. על יד בית הסוהר הוא עצר, לקח את הילד לידי וירה בו. הנערה המסכנה בכתה כמה ימים.

ואיך הוא התעלל בשבויים במחנה הריכוז! **כמעט כל לילה שרפו כפרים סביב קובל, ווהלין כולה בערה. ביערות סביב קובל פעלו פרטיזנים. מידי פעם הם חיבלו ברכבות ולאחר מכן הגרמנים שרפו כפרים יחד עם נשים וילדים בתוכם.** הפרטיזנים חיפשו אחרי מנטל ופעם אחת נכנסו לעיר, לכל שלושת הדירות שלו, אבל המנוול עצמו לא היה בקובל באותו הלילה.

לא לבדו מנטל פעל בקובל. כמוהו היו ראש העיר גבס והקומיסר קסנר. מספרים שיום אחד ברח המתורגמן של קסנר, אז קסנר יחד עם האנשים שלו נכנסו למחנה הריכוז והרגו מאות אנשים, כמעט את כולם. אבל המחנה לא נשאר ריק לזמן רב, מאוד מהר התמלא שוב. גם הסגן של מנטל לא היה יותר טוב ממנו.

עכשיו הגיעו שמועות שהצבא האדום מתקרב והפרטיזנים עוזרים לצבא. הגרמנים הכריזו על פינוי מרצון של אזרחים לעורף הגרמני. היו כאלו שהסכימו, אבל הרוב נשאר. אני וחברי החלטנו להישאר בקובל ובשום פנים לא לזוז, אלא רק במקרה ויכריחו אותנו.

שריפת הכפרים נמשכה והאנשים המעטים שניצלו הגיעו ברגל לעיר, שם הכניסו אותם למחנות ריכוז או לבית הסוהר לצורך חיסול. פעם העצורים ברחו. חיפשו אותם בכל המקומות וירו בבתים וברחובות יומם ולילה. **בחודש פברואר 1944 הצבא האדום כיתר את קובל.**

אנחנו שמחנו שהגרמנים לא הספיקו לגרש אותנו, קיוונו שעכשיו יכנס הצבא האדום ובשבילנו המלחמה תיגמר. שישה חודשים העיר היתה במצור, והמצב הזה היה הכי מפחיד מכל שקדם לו.